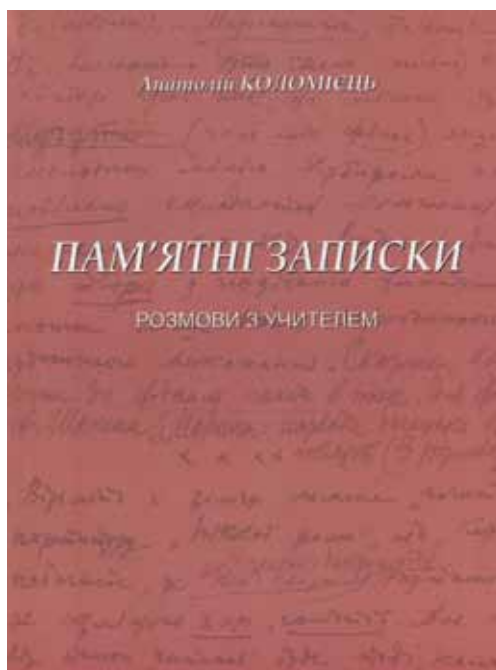

Володимир Грабовський
(Дрогобич)

КНИЖКА, ЯКУ (НЕ) ДУЖЕ ЧЕКАЛИ

Коломієць А. Пам'ятні записки. Розмови з учителем / *Анатолій Коломієць* ; ред., упоряд., вступ. ст., комент., імен. покажчик *В. Кузик*. – Київ : Сталь, 2015. – 150 с.

Кожна книжка має свого автора, інколи – кількох. У наш непростий для нормального існування час усе ж публікуються книги, пишеться музика, творяться малярські композиції. Складно, щоправда, говорити про суспільний резонанс, тобто очікування мистецького твору.

Як стверджує упорядник-редактор *Валентина Кузик*, вищезгадана книга «присвячена пам'яті *Всеволода Коломійця*, який зберіг рукопис брата». Отже, йдеться про пам'ять, збережений рукопис, тобто тяглість інтелектуального життя. Це публікація висловів і спостережень *Учителя* – визнаного світом українського композитора, класика й видатного *Метра* на ниві музичної педагогіки – *Левка Ревуцького*, «занотованих упродовж двох десятиліть у загальному

зошиті його учнем, згодом і асистентом, композитором *Анатолієм Коломійцем*. Розсипані перлини мудрості в просторі Часу стануть, без сумніву, при нагоді педагогам, студентам, усім пошанувувачам української музичної культури. Видання здійснене завдяки *Всеволоду Коломійцю*, який передав до друку рукописи свого брата». Згаданий *В. Коломієць* під час підготовки матеріалів до друку пішов із життя. Справу підхопив його син *Віталій*, який підтримав видання книги.

А. Коломієць познайомився із *Л. Ревуцьким* ще в 1939 році: він став студентом його композиторського класу в Національній музичній академії України імені *П. І. Чайковського*, далі була війна, евакуація до *Ташкента*, де він отримав диплом. Після повернення (1944) *А. Коломієць* викладав у музичному училищі (тепер – *Київський інститут музики ім. Р. М. Глієра*). У 1951 році закінчив аспірантуру, став асистентом *Л. Ревуцького* з курсу поліфонії. Як пригадують студенти, на цих лекціях невід'ємними були гармонія, аналіз «музичних форм». *В. Кузик* зазначає, що «*Анатолій Панасович* був блискучим піаністом, досконало читав з листа». Коли я повідомив *Л. Грабовському* про публікацію книги «Пам'ятні записки» і розповів про неї кількома словами, композитор у листі до мене захоплено відгукнувся й акцентував на феноменальному таланті *А. Коломійця* щодо читання партитур із листа. Тоді ж київський композитор *Святослав Крутиков*, дізнавшись (як і *Л. Грабовський*) від *В. Кузик* про знайдені нею ескізи додекафонічних серій, зроблених *Л. Ревуцьким* у 1920-х роках, написав у адресованому мені листі: «*Фантастика. Але тепер можна хоча б припустити, ЩО мав на увазі Коломієць, коли робив загадкові натяки на ЩОСЬ НЕАБИЯКЕ в Ревуцького...*». Чи потрібні тут коментарі щодо обізнаності та зрозумілої зацікавленості **новизною** у творчості українських композиторів?

Причиною фіксації висловлювань *Л. Ревуцького* його учнем було не тільки те, що останній буквально боготворив *Учителя*, а й проживав із ним по сусідству в

«композиторському» домі на вул. Софіївській, 16. До записів він поставився дуже відповідально: відшукав протоколи засідань кафедри композиції попередніх років, занотовував у своєму зошиті, зазначав дати. До записів він також додавав нотні приклади, що свідчать про любов і шану до Вчителя, довіру до його знань, які збережені й передані нащадкам. Чи планував А. Коломієць публікацію своїх «Записок»? Хто знає, але нині ми усвідомлюємо величезне значення цих записів як свідчення, окрім усього іншого, спадкоємності знань (від учителя до учня), дотичності української культури до кращих зразків української музики тощо. Про записи «мудрих зауважень педагога», як їх визначав А. Коломієць, він щиро ділився з В. Кузик у 1980-х роках, коли вона нагромаджувала матеріали про Л. Ревуцького. Значну увагу він звертав на тонкощі поліфонії – особливого виду імітації, значення канонів тощо. Цікаво, що ці зауваження А. Коломієць подавав молодій дослідниці, вже будучи досконалим педагогом і композитором; тут спостерігаємо ніби повторне – глибше – пізнання премудростей, отриманих ще в роки навчання у консерваторії.

Доречно пригадати деякі слова Л. Ревуцького, дбайливо увіковічені уважним учнем:

- «не забувайте, що кожен педагог – завжди приклад для своїх учнів»;
- «головне в роботі зі студентом по композиції, як, між іншим, і по інших дисциплінах, – не зіпсувати талант, даний йому природою»;
- «треба спочатку виховати людину, а потім – художника» (с. 10). У видатних людей такого масштабу, як Л. Ревуцький, можна знайти немало висловлювань, що мають засадничий характер. Дійсно має рацію В. Кузик: ці «постулати музичної педагогіки є й нині вельми актуальними для освітян різних профілів» (с. 10).

Доля А. Коломієця тісно переплелася з долею його вчителя. «Пам'ятні записки» (236 нотаток-фрагментів) ретельно зафіксовані в загальному зошиті на 72 аркуші, що є прикладом відданості й послідовності музиканта-педагога, який передає майбутнім поколінням унікальні матеріали історичної, педагогічної та філософської ваги. Зрештою, сам композитор подавав інформацію про існування «Записок» ще у своїх спогадах про Вчителя до 100-річчя Л. Ревуцького. Лідія Івахненко, дослідниця творчості А. Коломієця, продовжила роботу над ними: вона здійснила розшифрування й машинописний друк «Записок». В. Кузик завершила працю над книгою, володіючи належним науковим апаратом. Як зазначає редактор, нова робота над підготовкою до друку цього видання «відбувалася в тісному, майже річному контакті з братом композитора, відомим журналістом, заслуженим діячем мистецтв України Всеволодом Коломієм» (с. 14) (він помер, як було вже згадано, навесні 2015 року). До виходу цієї книги у світ також долучився Віталій Коломієць, небіж автора «Записок».

«Пам'ятні записки» – це рідкісний, важливий документ із роздумами непересічного майстра музики не лише в українському, але й у європейському контексті. Справді, записи більш ніж півстолітньої, а насправді – майже столітньої, давнини торкають «глибоко інтуїтивного процесу», що його «дуже важко, навіть неможливо розкрити» (Л. Ревуцький писав ці слова у вступі до нотного збірника 1928 року). Не так багато аналогів подібного видання є не тільки в українській, а й у світовій музиці, адже учень-композитор, знаходячи «складні ниточки різних асоціацій», вишукував щось дуже важливе для себе, уважно фіксуючи висловлювання свого вчителя. Чи потрібно акцентувати на тому, що обидва персонажі діяли в підневільних умовах радянської дійсності, у якій провадилося дуже уважне спостереження за ідеологічною «правильністю» слова, особливо виголошеного публічно чи надрукованого. Тому ще більш вартісними є думки й посилення Л. Ревуцького для спадщини як західноєвропейської, так і російської музики, що й надалі залишаться у скарбниці українського світобачення, навіть незважаючи на складні суспільно-політичні обставини сьогодення...

Можна висловити припущення, що чимало учнів, «спостерігаючи» за своїми вчителями (зрештою, не лише у сфері музичного мистецтва), можуть робити певні нотатки. Але чи вони завжди їх упорядковують, доводять до завершення в публікаціях,

доступних ширшому колу зацікавлених осіб? Ось тут дуже важливий кінцевий результат, який є продовженням і завершенням початкових зусиль. В іншому випадку, ці записи можуть залишитися в «ембріональному» вигляді й загинути в нетрях простору і часу.

В. Кузик як грамотна й послідовна дослідниця складних, часом драматичних, обставин музичної культури в умовах української дійсності / буття не могла оминати записів композитора й педагога А. Коломійця. Доведення їх до стрункого, науково довершеного вигляду – це безпосереднє продовження її багаторічних пошуків та відкриттів. Нещодавно вийшов друком збірник «Творчий доробок Валентини Кузик» (Київ, 2014 р.), де зафіксовано здобутки дослідниці на широкому полі музикології: окремі дослідження (понад 30), статті з наукових збірників та книг (близько 60) тощо. Останнім часом у суспільстві все гучніше лунають ідеї про особистість музиколога, який повинен охопити значно ширше коло в музикознавстві чи музичній педагогіці. Власне, яскравим прикладом у цьому аспекті може служити цілеспрямована й активна діяльність дослідниці В. Кузик: статті до енциклопедій; теле- і радіопередачі; публічні виступи, в т. ч. й на конференціях; статті в газетах, вступні анотації до грамплатівок. Чи потрібно наголошувати, що музичне *мистецтво* стає музичною *культурою* нації, держави лише тоді, коли завдяки своєчасній і корисній інформації стає надбанням найширших верств? Продовжуючи тему культурологічних і музикознавчих досліджень В. Кузик, зазначимо, що нею розкрита панорама відновлення сторінок української історії в яскравих особистостях (зокрема, «центральною» у працях дослідниці є постаті Л. Ревуцького, М. Леонтовича). Вона не залишила поза увагою й інших українських митців, таких як М. Лисенко, К. Стеценко, Б. Лятошинський, Б. Фільц, В. Годзяцький. Окремі з них дочекалися поважних, упорядкованих видань, наприклад, це стосується пісенної творчості П. Майбороди та наукового збірника на пошану Б. Фільц. До переліку ще додамо архівні знахідки про Н. Городовенка, листи Д. Ахшарумова, вивчення факту «Радіокомітет – справа 1937 р.».

Розпочинаючи свою дослідницьку діяльність від пісенної творчості взагалі, В. Кузик не полишала її впродовж тривалого часу, адже від 1970-х років до сьогоднішня пісня залишається дзеркалом буття народу. Проте оригінальність її поглядів зосереджувалася на болючих, драстичних темах жертвності, незламності мистецького духу окремих діячів за умов тоталітарних режимів. Інколи це виливалося у паралельних зіставленнях різних за рівнем таланту чи світогляду особистостей (наприклад, Костянтин Регамей – Костянтин Шипович). Ще один крок – і в дослідниці народилися унікальні теми: «Україна як феномен геогенетичних зон та геогенетичних вузлів», «Трансформації трипеонової інтонації» (доповідь на одній з конференцій). Не будемо перераховувати інші концепти й образи, які дослідниця не обійшла своєю увагою, але підкреслимо, що підготовлені нею «Пам'ятні записки» А. Коломійця є напрочуд важливою цеглиною у величній будові української культури.

Звичайно, дещо провокативна назва статті повинна розглядатися у вищезазначеному контексті – тяглоті, непроминальності, утвердження цінностей культури.